

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37(09)(477.54)

Алла Балацінова

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

ORCID ID 0000-0002-3247-0694

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/461-479

ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ОЛЕКСІЙОВИЧА ЛАВРОВСЬКОГО ЯК ЧЛЕНА РАДИ ПРИ ПОПЕЧИТЕЛІ ХАРКІВСЬКОГО НАВЧАЛЬНОГО ОКРУГУ

У статті на основі аналізу законодавчих і нормативних документів, протоколів засідань ради при попечителі Харківського навчального округу, службового листування попечителя навчального округу з посадовими особами Міністерства народної освіти, звітів Харківського університету, статей і рецензій М. Лавровського, опублікованих у «Журналі Міністерства народної освіти» та «Циркулярі по Харківському навчальному округу», охарактеризовано зміст і напрями діяльності вченого як члена ради при попечителі Харківського навчального округу (1860–1874).

Ключові слова: діяльність, Харківський навчальний округ, Харківський університет, рада при попечителі навчального округу, педагогічні курси, педагогічний комітет, навчально-методична література, педагогічні з'їзди.

Постановка проблеми. У пошуках відповідей на виклики сьогодення все частіше українські дослідники історії педагогіки звертаються до переосмислення сутності вітчизняного історико-педагогічного процесу з сучасних теоретико-методологічних позицій. У зв'язку з цим актуалізується вивчення творчого доробку провідних учених, просвітників, громадських діячів минулого, які є виразниками думки й практики своєї епохи. Його вивчення збагачує та урізноманітнює наші уявлення про історико-педагогічний процес, а також сприяє новому його прочитанню, відкриває нові грані, новий зміст, нові цінності цього процесу (Сухомлинська, 2003).

Однією з яскравих постатей, яка зробила вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної науки і практики, є М. Лавровський (1825–1899) – філолог, історик, педагог, сановник, дійсний член Імператорської Академії наук.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні майже весь науковий доробок М. Лавровського в галузі слов'янознавства, візантиністики, російської філології, історії освіти й педагогічної думки та його практична діяльність як професора педагогіки та слов'яно-російської філології, декана історико-філологічного факультету Харківського університету, директора-фундатора Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині, ректора Варшавського університету, попечителя Дерптського навчального округу стали предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних

науковців. Зокрема, особистість ученого, його наукову, викладацьку, управлінську, організаційно-педагогічну діяльність у Харківському університеті досліджували Л. Зеленська і С. Золотухіна (2019), К. Каліна (2008), С. Куліш (2013), Т. Фарбак (2010; 2013; 2014), Л. Юрченко (1981) та інші. Проте, у науковому дискурсі відсутні праці, у яких би цілісно й комплексно розкривався ще один важливий напрям багатогранної діяльності М. Лавровського в харківський період його життя та творчості – діяльність як члена ради при попечителі Харківського навчального округу.

Мета статті – схарактеризувати зміст і напрями діяльності М. Лавровського як члена ради при попечителі Харківського навчального округу (1860–1874).

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети було використано комплекс методів дослідження: загальнонаукові – аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація, узагальнення; спеціальні – біографічний, ретроспективний, що забезпечили пошук, обробку й інтерпретацію джерел з досліджуваної проблеми, дозволили з'ясувати зміст і напрями діяльності М. Лавровського як члена ради при попечителі Харківського навчального округу, а також окремі положення педагогічних поглядів ученого.

Виклад основного матеріалу. Після закінчення із золотою медаллю навчання в Головному педагогічному інституті в Санкт-Петербурзі М. Лавровський 17 серпня 1851 року був призначений виконуючим обов'язки ад'юнкта по кафедрі грецької і латинської словесності та старожитностей цього ж закладу освіти. Уже через рік, 25 серпня 1852 року, він був переведений (за його клопотанням) до Харківського університету виконуючим обов'язки ад'юнкта по кафедрі педагогіки (*Дело об учреждении*, 1850–1853, арк. 3 зв.). Зауважимо, що до цього університету відразу після закінчення Головного педагогічного інституту в 1851 році отримав призначення виконуючим обов'язки ад'юнкта по кафедрі слов'янської філології і його молодший брат – П. Лавровської (Грот, 1929, с. 408-409).

Проте до місця служби М. Лавровський прибув тільки 19 лютого 1853 року (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 3 зв.). З вересня 1852 року до лютого 1853 року він з дозволу міністра народної освіти перебував у Санкт-Петербурзі, завершуючи роботу над своєю магістерською дисертацією й ознайомлюючись із літературою з історії та теорії педагогіки для підготовки лекцій з нового для нього предмету викладання (*Дело об учреждении*, 1850–1853, арк. 13–13 зв.).

Після успішного захисту дисертації «Про візантійський елемент у мові договорів руських з греками» 09 березня 1853 року М. Лавровський

отримав ступінь магістра російської словесності, а 26 травня 1853 року був затверджений у званні ад'юнкта по кафедрі педагогіки (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 4 зв.).

Уже через рік, а саме 1854 року, він представив докторську дисертацію «Про давньоруські училища». 19 січня 1855 року його було затверджено у ступені доктора слов'яно-російської філології, а 22 червня 1855 року – у званні екстраординарного професора по кафедрі педагогіки (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 5 зв.). 08 жовтня 1858 року розпорядженням міністра народної освіти М. Лавровський був переведений екстраординарним професором по кафедрі педагогіки в Головний педагогічний інститут (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 7 зв.). Проте вже 15 листопада 1858 року було прийняте рішення про ліквідацію Головного педагогічного інституту і про організацію особливих педагогічних курсів при університетах (*Об упразднении*, 1860). М. Лавровський звернувся з клопотанням залишити його у Харкові (*Историко-филологический институт*, 1900, с. 39). 27 листопада 1858 року його було переведено до Харківського університету, де він зайняв кафедру російської словесності у званні ординарного професора.

Поряд із викладанням предметів по цій кафедрі М. Лавровський до 1861/1862 навчального року продовжував читати лекції по вакантній кафедрі педагогіки (*Обозрение преподавания*, 1859; *Обозрение преподавания*, 1860), за що йому з дозволу міністра народної освіти 02 серпня 1860 року було видано 571 руб. 84 коп. із економічної суми університету (*Дело о вознаграждении*, арк. 8 зв.). Зауважимо, що у 1861/1862, 1862/1863 навчальних роках кафедра педагогіки в Харківському університеті залишалася вакантною і педагогіка студентам не викладалася (*Обозрение преподавания*, 1861; *Обозрение преподавания*, 1862). М. Лавровський, який на той час обіймав дві посади – декана історико-філологічного факультету (з 17 січня 1862 року) і ординарного професора по кафедрі російської словесності, не міг узяти на себе ці обов'язки (*Отчет по Императорскому Харьковскому университету*, 1863, с. 158). До того ж, із 1860 року він виконував обов'язки члена ради при попечителі Харківського навчального округу, керівника кандидатів-педагогів з педагогіки, голови педагогічного комітету при раді й завідувача педагогічної бібліотеки педагогічних курсів (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 1). З огляду на предмет нашого дослідження зупинимося більш детально на характеристиці повноважень членів ради при попечителі навчального округу й функціях педагогічного комітету.

До складу ради при попечителі Харківського навчального округу входили декани історико-філологічного і фізико-математичного факультетів й шість професорів Харківського університету (російської мови та словесності, давніх мов, історії, математики, природничої історії, педагогіки) були введені в 1860 році у зв'язку із заснуванням при ньому дворічних педагогічних курсів для підготовки вчителів і вихователів для закладів середньої освіти. Саме на раду при попечителі було покладено безпосереднє керівництво цими курсами (Балацинова, 2020). Професори, які обиралися її членами ради університету терміном на 2 роки, брали участь у засіданнях, коли на них розглядалися питання, що стосувалися навчальних справ округу:

1. Заснування та закриття казенних і приватних закладів освіти.

2. Обговорення пропозицій і вжиття необхідних заходів для поліпшення навчально-виховної роботи в середніх і нижчих закладах освіти округу.

3. Експертиза навчально-методичної літератури, рекомендування її до використання в закладах освіти округу.

4. Керівництво педагогічними курсами: прийом кандидатів на педагогічні курси; призначення їм державних стипендій; розподіл кандидатів-педагогів за гімназіями для практичних занять і спостереження за їхніми успіхами; проведення іспитів кандидатам-педагогам; розподіл їх за двома розрядами для дійсної служби й видача атестатів на право викладання та/або виховання.

5. Розгляд річних звітів та результатів огляду середніх і нижчих закладів освіти округу (Балацинова, 2018, с. 98).

Варто зазначити, що на педагогічних курсах усі кандидати-педагоги незалежно від того, предмети якого з 6 відділів вони вибрали для спеціального свого вивчення, мали слухати лекції з педагогіки і дидактики. Як керівник кандидатів-педагогів з педагогіки М. Лавровський звітував перед радою при попечителі навчального округу про свої заняття з ними. Так, 29 травня 1864 року на своєму засіданні рада заслухала його звіт про заняття з кандидатами-педагогами Надлером, Грузовим, Бріо і Лук'яновим у другій половині 1863/1864 навчального року (*Извлечение из протоколов за майскую треть 1864 года*, 1864, с. 3), а 24 серпня 1865 року – з Бріо і Лук'яновим у 1864/1865 навчальному році (*Извлечение из протоколов за вторую половину 1865 года*, 1865, с. 3).

Для контролю за практичними заняттями кандидатів-педагогів на педагогічних курсах при раді при попечителі Харківського навчального

округу було створено спеціальний педагогічний комітет із членів ради, професора педагогіки та директорів харківських гімназій. Як зазначалося вище, саме М. Лавровському було доручено його очолити. До компетенції педагогічного комітету належали: призначення кандидатам безпосередніх керівників із числа найдосвідченіших учителів гімназій, до яких вони були розподілені; визначення тривалості їхньої практичної підготовки на кожному з її етапів (спостереження за діяльністю досвідчених учителів гімназій, пробне викладання під керівництвом свого керівника і наглядом члена педагогічного комітету, самостійне викладання під наглядом керівника або члена педагогічного комітету) (Балацінова, 2020, с. 134).

Про хід практичної підготовки кандидатів-педагогів педагогічний комітет звітував на засіданнях ради при попечителі навчального округу. Так, на засіданні 11 лютого 1866 року рада заслухала повідомлення педагогічного комітету від 10 лютого за № 56 про задовільний рівень практичних занять кандидатів-педагогів у другій половині 1865 року. Також комітет поінформував раду про те, що з метою надання кандидатам-педагогам можливості ознайомитися з методами і прийомами найкращих учителів, він зобов'язав їх окрім відвідування уроків учителів тієї гімназії, до якої вони були зараховані, відвідувати й інші гімназії. Для цього комітет за погодженням із керівництвом гімназій розподілив час їхніх занять (*Извлечение из протоколов за первую половину 1866 года, 1866, с. 3*).

Предметом особливої турботи М. Лавровського була педагогічна бібліотека при педагогічних курсах. За його ініціативою фонд бібліотеки поповнили книги як вітчизняних, так і іноземних авторів, зокрема: «Опис Чернігівського намісництва» Шафонського, «Богослужіння, свята й релігійні обряди теперішніх євреїв», «Читання про виховання» П. Юркевича, «Der erste Unterricht» A. Döllen, «Pädagogische Wanderung» Käferstein, а також окремі номери «Журналу Міністерства народної освіти» та журналу «Вчитель» тощо (*Извлечение из протоколов за январскую треть 1864 года, 1864, с. 4; Извлечение из протоколов за майскую треть 1864 года, 1864, с. 3; Извлечение из протоколов за вторую половину 1865 года, 1865, с. 5, 9, 12*).

На своїх засіданнях рада при попечителі Харківського навчального округу неодноразово розглядала рапорти М. Лавровського як завідувача педагогічної бібліотеки про необхідність сплати коштів книготорговцям і редакціям журналів за придбану для педагогічних курсів літературу та її пересилку (*Извлечение из протоколов за сентябрьскую треть 1864 года, 1864, с. 5; Извлечение из протоколов за вторую половину 1865 года, 1865, с. 12*), про виділення коштів на обладнання педагогічної бібліотеки

книжковими шафами тощо (*Извлечение из протоколов за вторую половину 1865 года, 1865, с. 10, 12*).

Зауважимо, що після виходу 27 червня 1867 року указу про заснування замість педагогічних курсів при університетах Імператорського історико-філологічного інституту в Санкт-Петербурзі радою при попечителі Харківського навчального округу від 21 липня 1867 року було ухвалене рішення про ліквідацію педагогічного комітету й передачу педагогічної бібліотеки педагогічних курсів Харківському університету з тим, щоб вона стала особливим відділом, призначеним для використання студентами університету, які готували себе до педагогічної діяльності (*Извлечение из протоколов за вторую половину 1867 года, 1867, с. 4–5*). Після ліквідації педагогічних курсів М. Лавровський обирався радою Харківського університету в члени ради при попечителі Харківського навчального округу як професор російської мови і словесності (*Извлечение из протоколов за 1870 год, 1870, с. 2*).

Заслуговує на увагу і той факт, що в червні 1866 року М. Лавровський подав попечителю навчального округу рапорт із проханням відрядити його з 01 травня по 01 вересня 1867 року на Паризьку всесвітню виставку для ознайомлення з її педагогічним відділом і придбання «найбільш видатних і корисних предметів, що стосуються навчальної справи». На його думку, знайомство з останніми досягненнями в області навчання й виховання є не тільки корисним, а й необхідним як для Харківського навчального округу в цілому, так і для педагогічних курсів зокрема. Члени ради при попечителі навчального округу підтримали М. Лавровського в цьому і на засіданні 17 червня 1866 року постановили просити міністра народної освіти дозволити відрядити його на Паризьку всесвітню виставку з виділенням йому 1000 руб. сріблом із очікуваних залишків від суми на педагогічні курси. (*Извлечение из протоколов за первую половину 1866 года, 1866, с. 14–15*). Проте, у зв'язку з прийняттям рішення про ліквідацію педагогічних курсів цьому не судилося статися.

Попечитель Харківського навчального округу генерал-лейтенант Д. Левшин, порушуючи 31 грудня 1862 року перед міністром народної освіти клопотання про винагородження М. Лавровського за безоплатне головування в педагогічному комітеті й особливі доручення по педагогічним курсам, дав йому таку характеристику: «Як член ради при попечителі та голова педагогічного комітету він брав активну участь у справах, що стосувалися навчальної частини округу, надав з цього питання багато письмових думок, які заслуговували цілковитого схвалення, і всі доручення,

що покладалися мною на нього стосовно педагогічних курсів, виконував завжди старанно й успішно» (*Дело о вознаграждении*, 1863, арк. 1–1 зв.). Так, у 1861 році рада при попечителі Харківського навчального округу для надання перевіряючим середніх та нижчих закладів освіти Харківського навчального округу однакових, детальних і точних указівок відповідно до сучасних для того часу вимог, визнала корисним переглянути «Правила для керівництва директорам училищ при огляді ними навчальних закладів», затверджені 22 квітня 1841 року колишнім попечителем навчального округу (*О вновь составленной Инструкции*, 1861, с. 18). На засіданні ради 14 квітня 1861 року М. Лавровський представив свою позицію щодо огляду нижчих закладів освіти директорами училищ, яка пізніше була надрукована в «Циркулярі по Харківському навчальному округу» та «Журналі Міністерства народної освіти» (*Мнение ординарного профессора*, 1861; Лавровский, 1861). На його погляд, основну частину правил має складати те, що стосується власне навчальної частини, – огляд перебігу, характеру і результатів навчання. Усе інше має відносне значення, зважаючи на те, як воно впливає на навчання, наскільки допомагає, активізує й удосконалює його. На переконання М. Лавровського, під час огляду навчальних закладів директори училищ повинні головну увагу звертати на: 1) знання самих наставників (їхня повнота, ґрунтовність і сучасність); 2) способи передачі ними знань (наскільки вони активні й різноманітні); 3) результати навчання (не тільки обсяг знань, а й розумовий та моральний розвиток учнів) (*Мнение ординарного профессора*, 1861).

На основі попередніх Правил (1841) зі змінами і доповненнями, запропонованими членами ради при попечителі навчального округу на засіданні 14 квітня 1861 року, зокрема і М. Лавровським, було розроблено «Інструкцію для ревізії середніх та нижчих навчальних закладів», затверджену попечителем Харківського навчального округу 08 червня 1861 року (*О вновь составленной Инструкции*, 1861, с. 18-22).

Зауважимо, що у вересні 1862 року попечителям навчальних округів було надане право дозволяти використання в середніх і нижчих закладах освіти посібників, схвалених радами при них (*О расширении власти*, 1862). М. Лавровський, як член ради при попечителі Харківського навчального округу, неодноразово виступав на її засіданнях із відгуками про підручники та посібники як із власної ініціативи, так і за дорученням попечителя навчального округу. Так, на основі відгуку М. Лавровського рада при попечителі Харківського навчального округу в 1863 році рекомендувала придбати «Російську хрестоматію з примітками для вищих класів середніх

навчальних закладів» А. Філонова для гімназій округу. На думку М. Лавровського, до найбільших достоїнств цієї хрестоматії належали багатий зміст і вдалий вибір творів народної поезії (*О хрестоматии А. Г. Филонова, 1863*).

За дорученням ради при попечителі навчального округу М. Лавровський у 1863 році підготував відгуки на методичні матеріали старшого вчителя російської словесності Новочеркаської гімназії Савельєва – «Записку про викладання російської словесності в гімназії» і «Досвід викладання нового періоду історії російської літератури» (*Мнение профессора, 1863*).

29 грудня 1864 року на своєму засіданні рада при попечителі Харківського навчального округу розглядала подання директора училищ Курської губернії про необхідність заміни «Книги для читання» Паульсона на іншу будь-яку книгу для читання в парафіяльних училищах у зв'язку з розпродажем усіх екземплярів попереднього її видання, а також доданий до нього відгук учителя російської мови Курського повітового училища Лебедева на «Книгу для читання» Бенедиктова (*Извлечение из протоколов за сентябрьскую треть 1864 года, 1864, с. 19*). За дорученням попечителя навчального округу М. Лавровський ознайомився з «Книгою для читання» Бенедиктова та відгуком на неї і свої висновки представив раді: «Книга для читання» Бенедиктова не містить нічого самостійного, і там, де вже є книга Ушинського або Паульсона, немає жодної підстави замінювати її книгою Бенедиктова» (*О книге для чтения, 1865, с. 9*). Якщо ж немає ні першої, ні другої, М. Лавровський пропонував придбати будь-яку з них. Зауважимо, що особисто він віддавав перевагу «Книзі для читання» Паульсона через більшу різноманітність статей у ній (*О книге для чтения, 1865, с. 9*). Радою при попечителі навчального округу було ухвалене рішення повідомити директору училищ Курської губернії позицію М. Лавровського, яку поділяли й інші члени ради, а його відгук на «Книгу для читання» Бенедиктова надрукувати в «Циркулярі по Харківському навчальному округу» (*Извлечение из протоколов за сентябрьскую треть 1864 года, 1864, с. 19*).

На засіданні ради при попечителі навчального округу 26 лютого 1864 року було заслухано лист Департаменту народної освіти, у якому останній просив раду при попечителі навчального округу та педагогічні ради гімназій висловити свої міркування щодо можливості використання «Історії російської словесності» Галахова як підручника у старших трьох класах гімназій, думки педагогічних рад декількох гімназій навчального округу та висновки М. Лавровського з цього питання. У своїх висновках

М. Лавровський указував на те, що хоча ця праця шанованого автора має незаперечні та важливі достоїнства, вона не може бути рекомендована як підручник для гімназичного використання через можливі серйозні утруднення. Водночас учений зауважував, що це прекрасна книга для всіх дорослих читачів, які цікавляться історичним розвитком російської літератури. На його погляд, вона повинна стати настільною книгою для всіх учителів російської словесності, а також слугувати корисним посібником для учнів вищого класу гімназії для розширення і поглиблення їхніх знань (*Извлечение из протоколов за январскую треть 1864 года*, 1864, с. 2).

24 вересня 1864 року рада при попечителі навчального року на виконання пропозиції міністра народної освіти від 31 серпня за № 7593 просила М. Лавровського разом з трьома іншими членами ради розглянути список книг, що збирає товариство «Суспільна користь» для надсилання в народні школи, а також інші відомі їм видання й повідомити раду про те, які з цих книг можуть бути корисними для народних шкіл (*Извлечение из протоколов за сентябрьскую треть 1864 года*, 1864, с. 2.)

В аспекті досліджуваного питання привертає увагу той факт, що саме з ініціативи М. Лавровського були запроваджені педагогічні бесіди при середніх та нижчих закладах освіти Харківського навчального округу, а також учительські з'їзди.

Під час ревізії закладів освіти у вересні 1860 року попечитель Харківського навчального року генерал-лейтенант Д. Левшин звернув свою увагу на те, що на засіданнях училищних рад цих закладів зовсім не розглядаються питання щодо підвищення якості навчання. З метою покращення педагогічної діяльності наставників він запропонував раді при попечителі навчального округу скласти програму занять училищних рад. На виконання цього доручення рада представила попечителю свої пропозиції, які ґрунтувалися на думці М. Лавровського (*Об учреждении педагогических бесед*, 1861, с. 7), поданій 11 січня 1861 року (Лавровский, 1861). Останній наголошував на тому, що одним із суттєвих заходів для вдосконалення навчання в середніх і нижчих закладах освіти давно визнані зібрання вчителів, на яких обговорюються різні теоретичні та практичні питання. На його погляд, їхня користь і педагогічна важливість обумовлюються тим, що вони: 1) породжують і підтримують змагання серед наставників; 2) постійно підтримують навчання в середніх і нижчих закладах освіти згідно з умовами і вимогами сучасної дидактики; 3) слугують для наставників істинною школою для продовження їхнього власного навчання. Проте мета такого роду зібрань цілком досягається

лише тоді, коли в них беруть участь наставники кількох однотипних закладів освіти. Лише за цієї умови, вважав він, обмін думками буде різноманітним та цікавим і в зібранні зможуть взяти участь декілька наставників, які викладають той самий предмет, що, на його думку, має особливе освітнє значення (Лавровський, 1861, с. 118-120).

Як приклад М. Лавровський наводив Німеччину, де такі педагогічні зібрання були вже давно запроваджені й встигли багато зробити для педагогічної теорії та практики. Він зазначав, що організація подібних зібрань у нас у таких самих масштабах, як у Німеччині, тобто за участю однакової кількості закладів освіти в зібранні, зазвичай вважається справою складною і навіть неможливою з об'єктивних причин – через дуже великі відстані між училищами й поганий стан шляхів сполучення. Сам М. Лавровський був переконаний, що проведення педагогічних зібрань за участі трьох-п'яти училищ у вільний від навчального процесу час є не тільки можливим, а й необхідним. Для цього він запропонував розділити територію кожного навчального округу на декілька центрів з трьома-чотирма повітовими училищами в кожному (крім центрального) і щорічно змінювати центри для проведення з'їздів, надавши матеріальну допомогу наставникам для поїздки на них, а також установивши на перший час нагляд за цими зібраннями. Варто зазначити, що М. Лавровський мріяв побачити втілення своєї ідеї, хоча б як спробу на 3–5 років, щоб за цей час кожне повітове училище змогло стати центром педагогічного з'їзду. На випадок, якщо її здійснення з будь-яких причин зазнає утруднень, він радив проводити зібрання наставників одного повітового училища для педагогічних бесід, хоча і вважав їх не такими корисними, як педагогічні з'їзди (Лавровський, 1861, с. 120-121).

Члени ради при попечителі Харківського навчального округу, поділяючи погляди М. Лавровського, висловилися за запровадження педагогічних нарад для наставників повітових училищ. У постанові ради з цього питання зазначалося, що крім обговорення на педагогічних нарадах предметів навчання (окремо взятих) і способів їх викладання, на них можуть розглядатися різні загальнопедагогічні й загальнодидактичні питання, зокрема: значення виховного і морального елементу в навчанні; загальноосвітнє значення предметів навчання, відношення їх до життя; конкретні дидактичні прийоми; взаємини між учителем та учнями як у школі, так і за її межами; ставлення наставників до суспільства й особливо до родин учнів; шкільна дисципліна; значення винагород і покарань тощо. На виконання цієї постанови попечитель Харківського навчального округу

запропонував усім середнім і нижчим закладам освіти округу запровадити педагогічні наради з метою обговорення різних педагогічних питань за запропонованою програмою щонайменше два рази на місяць у кожному закладі. Директори училищ мали повідомляти попечителя про хід цих зібрань і питання, які на них обговорювалися, через кожні два місяці (*Об учреждении педагогических бесед, 1861, с. 8-9*).

Водночас попечитель навчального округу згідно з постановою ради при ньому подав думку М. Лавровського про вчительські зібрання на розгляд міністра народної освіти й просив його дозволу на їх запровадження. У листі від 03 квітня 1861 року за № 2197 міністр визнав пропозицію щодо запровадження педагогічних з'їздів учителів закладів освіти Харківського навчального округу з метою обговорення педагогічних питань у вільний від службових занять час досить корисною. Він дозволив попечителю навчального округу розпочати її реалізацію з урахуванням суми коштів, які заклади освіти зможуть (з дозволу останнього) виділяти на педагогічні з'їзди. У своєму розпорядженні директорам училищ попечитель Харківського навчального округу запропонував їм надати докладні міркування щодо організації педагогічних з'їздів. При цьому він зауважив, що в перший раз провести вчительські з'їзди краще в губернських містах округу за участю трьох або чотирьох найближчих до них повітових училищ і зробити це слід під безпосереднім керівництвом директорів (*Об учительских съездах, 1861, с. 7*). Отже, пропозиція М. Лавровського була втілена у життя. Перший педагогічний з'їзд було проведено влітку 1861 року в Харкові для учителів найближчих до міста повітових училищ (Лавровский, 1863, с. 348).

Наприкінці 1862 року попечитель Харківського навчального округу генерал-лейтенант Д. Левшин доручив М. Лавровському детально вивчити пропозиції педагогічних з'їздів, які відбулися влітку цього року в десяти містах навчального округу, щодо способів викладання в повітових і парафіяльних училищах (*Дело о вознаграждении, 1863, арк. 1 зв.*). Результатом виконання цього доручення став «Огляд учительських з'їздів у 1862 році в Харківському навчальному окрузі», надрукований у «Журналі Міністерства народної освіти» (Лавровский, 1863). Зауважимо, що у своєму прощальному циркулярі генерал-лейтенант Д. Левшин, призначений 21 січня 1863 року на посаду попечителя Московського навчального округу, назвав педагогічні бесіди, запроваджені в гімназіях і повітових училищах округу, а також дозволені вищим керівництвом учительські з'їзди «найзнаменнішим явищем» у житті

закладів освіти за роки його попечительства в Харківському навчальному окрузі (*Прощальний циркуляр*, 1863, с. 3).

У наступні роки М. Лавровський продовжував живо цікавитися роботою педагогічних з'їздів і брати в них активну участь. Так, у 1866 році в «Циркулярі по Харківському навчальному округу» було опубліковано складений ним звіт про з'їзд учителів російської мови в повітових училищах Курської дирекції Харківського навчального округу, який відбувся наприкінці листопада – на початку грудня 1865 року (*Отчет о съезде*, 1866). 27 квітня 1867 року рада при попечителі навчального року заслухала звіт М. Лавровського про результати з'їзду вчителів російської мови і словесності гімназій Харківського навчального округу, який відбувся в Харкові 06–16 січня 1867 року під його головуванням і постановила всі представлені М. Лавровським протоколи засідань цього з'їзду із записками деяких учителів (повністю або у витягах) надрукувати у спеціальному додатку до одного з найближчих номерів «Цирюляра по Харківському навчальному округу» та окремими брошурами накладом 150 екземплярів (*Извлечение из протоколов за первую половину 1867 года*, 1867, с. 7).

Зауважимо, що попечитель Харківського навчального округу К. Фойгт у своїй вступній промові на цьому з'їзді звернувся до М. Лавровського зі словами, які свідчать про його незаперечний авторитет серед науковців і педагогів: «На закінчення маю честь звернутися до вас, шановний Миколо Олексійовичу! Займіть крісло голови, яке належить Вам не тільки по праву професури, яку Ви несете з такою честю, але й по тому авторитету, який Ви здобули Вашими літературними та педагогічними працями, по тій довірі й повазі, якими Ви так повно, так цілковито користуєтеся в нашій науковій та навчальній родині» (*Съезд преподавателей*, 1867, с. 3).

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що М. Лавровський, як член ради при попечителі Харківського навчального округу, у 1860–1874 роках брав дієву участь у розгляді питань, що стосувалися навчальних справ округу: заснування та закриття казенних і приватних закладів освіти; обговорення пропозицій і вжиття необхідних заходів для поліпшення навчально-виховної роботи в середніх і нижчих закладах освіти округу; експертиза навчально-методичної літератури, рекомендування її до використання в закладах освіти округу; керівництво педагогічними курсами; розгляд річних звітів та результатів огляду середніх і нижчих закладів освіти округу тощо. Про його великий авторитет серед інших членів ради свідчить той факт, що більшість

його пропозицій з різних питань було взято радою при попечителі навчального округу за основу при ухваленні нею рішень.

Найбільш інтенсивною і продуктивною діяльністю М. Лавровського як члена ради при попечителі Харківського навчального округу була впродовж 1860–1867 років, коли він був керівником кандидатів-педагогів із педагогіки на педагогічних курсах, очолював педагогічний комітет при раді й завідував педагогічною бібліотекою педагогічних курсів. У ці роки вчений також ініціює запровадження педагогічних бесід при середніх та нижчих закладах освіти округу і педагогічних з'їздів, публікує праці «Про огляд нижчих навчальних закладів директорами училищ» (1861), «Про педагогічні бесіди у повітових училищах» (1861), «Огляд учительських з'їздів у 1862 році в Харківському навчальному окрузі» (1863), підготовка яких пов'язана з виконанням доручень попечителя навчального округу.

Перспективи подальших наукових досліджень. Предметом подальших наукових розвідок може стати вивчення діяльності П. Козачинського – члена ради при попечителі Київського навчального округу з управління фондами.

ЛІТЕРАТУРА

- О хрестоматии А. Г. Филонова. (1863). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 9, 54 (On the textbook of A. G. Filonov. (1863). *The Circular for Kharkov Educational District*, 9, 54).
- Балацинова, А. (2020). Досвід роботи ради при попечителі Харківського навчального округу з керівництва підготовкою педагогічних кадрів для закладів середньої освіти (1860–1867). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 1 (27), 132-138 (Balatsynova, A. D. (2020). Experience of Activities of the Board of Trustees of Kharkiv Educational District in Managing Training of Pedagogical Staff for Institutions of Secondary Education (1860–1867). *Humanities Science Current Issues*, 1 (27), 132-138). <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/27.203383>.
- Балацинова, А. Д. (2018). Нормативно-правове регулювання діяльності рад при попечителях навчальних округів (1835–1917 рр.). *Дриновський збірник*, 11, 95-102 (Balatsynova, A. (2018). Legal Framework of Boards of Trustees of Educational Districts (1835–1917). *Drynovsky Sbornyk*, 11, 95-102).
- Грот, К. Я. (1929). Братья П. А. и Н. А. Лавровские как деятели науки и просвещения. *Известия отделения русского языка и словесности Академии наук СССР*, 2 (2), 401-443 (Grot, K. Ya. (1929). Brothers Lavrovskij P. A. and N. A. as Figures of Science and Education. *Bulletin of the Department of Russian Language and Literature of the Academy of Sciences of the USSR*, 2 (2), 401-443).
- Дело о вознаграждении профессора Харьковского университета Лавровского за безмездное председательство его в педагогическом комитете и особые поручения по педагогическим курсам; о вознаграждении доктора медицины Киселева за сторонний труд. (29 июля 1863 г.). *Российский государственный исторический архив* (Ф. 733, Оп. 147, Д. 75), Санкт-Петербург, Российская

Федерация (The Case of the Rewarding Professor Lavrovskij of Kharkov University for his Gratuitous Chairmanship in the Pedagogical Committee and Special Assignments for Pedagogical Courses; about Rewarding the Doctor of Medicine Kiselyov for third-party work. (July 29, 1863). *Russian State Historical Archive (Fonds 733, Inventory 147, File 75), St. Petersburg, Russian Federation*).

Дело об учреждении в университете кафедры педагогики и о назначении на эту кафедру адъюнкта Главного педагогического института Н. А. Лавровского. (25 декабря 1850 – 05 февраля 1853). *Российский государственный исторический архив (Ф. 733, Оп. 50, Д. 615), Санкт-Петербург, Российская Федерация* (The Case of the Establishment of the Department of Pedagogy at the University and the Appointment of an Adjunct of the Main Pedagogical Institute N. A. Lavrovskij to This Department. (December 25, 1850 – February 05, 1853). *Russian State Historical Archive (Fonds 733, Inventory 50, File 615), St. Petersburg, Russian Federation*).

Золотухіна, С., Зеленська, Л. (2019). Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи в структурі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: сторінки історії. *Новий Колегіум*, 4, 90-99 (Zolotukhina S., Zelenska L. (2019). Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education in the structure of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. The Historical Pages. *New Collegium*, 4, 90-99).

Извлечение из протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа за вторую половину 1865 года. (1865). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 24, прибавл. 1 (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the Second Half of 1865. (1865). *Circular for Kharkov Educational District*, 24, added 1).

Извлечение из протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа за первую половину 1866 года (1866). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 18, прибавл. (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the First Half of 1866 (1866). *Circular for Kharkov Educational District*, 18, added).

Извлечение из протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа за вторую половину 1867 года (1867). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 24, прибавл. (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the Second Half of 1867 (1867). *Circular for Kharkov Educational District*, 24, added).

Извлечение из протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа за первую половину 1867 года (1867). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 12, прибавл. 2 (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the First Half of 1867 (1867). *Circular for Kharkov Educational District*, 12, added. 2).

Извлечение из протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа за 1870 год (1870). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*, 12, прибавл. (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District in 1870 (1870). *Circular for Kharkov Educational District*, 12, added).

Извлечение из протоколов совета при попечителе Харьковского учебного округа за январскую треть 1864 года (1864). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу*,

- 8, прибавл. (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the January third of 1864 (1864). *Circular for Kharkov Educational District, 8*, added).
- Извлечение из протоколов совета при попечителе Харьковского учебного округа за майскую треть 1864 года (1864). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 18*, прибавл. (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the May third of 1864 (1864). *Circular for Kharkov Educational District, 18*, added).
- Извлечение из протоколов совета при попечителе Харьковского учебного округа за сентябрьскую треть 1864 года (1864). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 24*, прибавл. 2 (Extract from the Records of the Meetings of the Board of Trustees of Kharkov Educational District for the September third of 1864 (1864). *Circular for Kharkov Educational District, 24*, added. 2).
- Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежине. 1875–1900: Преподаватели и воспитанники* (1900). Нежин: Типолитография М. Ф. Глезера (*Historical and Philological Institute of Prince Bezborodko in Nezhin. 1875–1900: Teachers and Students* (1900). Nezhyn: M. F. Glezer Printing House).
- Каліна, К. Є. (2008). *Моральне виховання студентської молоді на Слобожанщині (кінець XIX – початок XX століття)* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Харків (Kalina, K. Ye. (2008). *Moral Education of Student Youth in Slobozhanshchyna (end of XIX – beginning of XX century)* (PhD thesis). Khakiv).
- Куліш, С. М. (2013). М. О. Лавровський – вчений-педагог Харківського Імператорського Університету. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, 3*, 90-95 (Kulich, S. M. (2013). M. O. Lavrovskiy as a scientist and a teacher of Kharkiv Imperial University. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, 3*, 90-95).
- Лавровский, Н. (1861). Об осмотре низших учебных заведений директорами училищ. *Журнал Министерства народного просвещения, 110 (1)*, 187-195 (Lavrovskij, N. (1861). On Inspection of Lower Educational Institutions by School Principals. *Journal of the Ministry of Public Education, 110 (1)*, 187-195).
- Лавровский, Н. (1863). Обзорение учительских съездов в 1862 году в Харьковском учебном округе. *Журнал Министерства народного просвещения, 117 (3)*, 348-383; *118 (3)*, 15-59 (Lavrovskij, N. (1863). Review of Teachers' Congresses in 1862 in Kharkov Educational District. *Journal of the Ministry of Public Education, 117 (3)*, 348-383; *118 (3)*, 15-59).
- Лавровский, Н. О. (1861). О педагогических беседах в уездных училищах: Мнение, представленное попечителю Харьковского учебного округа. *Журнал Министерства народного просвещения, 110 (1)*, 118-122 (Lavrovskij, N. O. (1861). On Pedagogical Discussions in County Schools: the view presented to the trustee of Kharkov Educational District. *Journal of the Ministry of Public Education, 110 (1)*, 118-122).
- Мнение ординарного профессора Харьковского университета Н. Лавровского, читанное в заседании попечительского совета 14 апреля 1861 года (1861). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 11*, 13-19 (The View of N. Lavrovskij, an Ordinary Professor at Kharkov University, Presented at the Meeting of the Board of Trustees on April 14, 1861 (1861). *Circular for Kharkov Educational District, 11*, 13-19).

- Мнение профессора Харьковского университета Н. Лавровского, представленное в попечительский совет, о двух записках старшего учителя Новочеркасской гимназии Савельева (1863). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 12, 105-109* (The View of the Professor of Kharkov University N. Lavrovskij Presented to the Board of Trustees about Two Notes of the Senior Teacher of the Novocherkassk Gymnasium Saveliev (1863). *Circular for Kharkov Educational District, 12, 105-109*).
- О вновь составленной Инструкции для ревизии средних и низших учебных заведений Харьковского учебного округа (1861). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 12, 18-22* (On the Newly Compiled Instructions for Inspection of Secondary and Lower Educational Institutions of Kharkov Educational District (1861). *Circular for Kharkov Educational District, 12, 18-22*).
- О книге для чтения, сочиненной Бенедиктовым (1865). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 1, 8-9* (On the Book to Read Composed by Benediktov (1865). *Circular for Kharkov Educational District, 1, 8-9*).
- О расширении власти попечителей округов (1862). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 19, 158* (On Expanding the Power of District Trustees (1862). *Circular for Kharkov Educational District, 19, 158*).
- О упразднении Главного педагогического института и об учреждении особых педагогических курсов при университетах (15 ноября 1858, № 33769) (1860). *Полное собрание законов Российской империи, 33 (2), 389-390* (On the Closure of the Main Pedagogical Institute and on the Establishment of Special Pedagogical Courses at Universities (November 15, 1858, No. 33769) (1860). *Complete Collection of Laws in the Russian Empire, 33 (2), 389-390*).
- Об учительских съездах с целью обсуждения педагогических вопросов (1861). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 10, 6-7* (On Teachers' Congresses Devoted to Pedagogical Issues Discussions (1861). *Circular for Kharkov Educational District, 10, 6-7*).
- Об учреждении педагогических бесед при средних и низших учебных заведениях (1861). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 5, 7-9* (On the Establishment of Pedagogical Discussions at Secondary and Lower Educational Institutions (1861). *Circular for Kharkov Educational District, 5, 7-9*).
- Обозрение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1859–1860 учебный год* (1859). Харьков: В Университетской типографии (*Review of Teaching Subjects at the Imperial Kharkov University for the 1859–1860 academic year* (1859). Kharkov: In the University Printing House).
- Обозрение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1860–1861 учебный год* (1860). Харьков: В Университетской типографии (*Review of Teaching Subjects at the Imperial Kharkov University for the 1860–1861 academic year* (1860). Kharkov: In the University Printing House).
- Обозрение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1861–1862 учебный год* (1861). Харьков: В Университетской типографии (*Review of Teaching Subjects at the Imperial Kharkov University for the 1861–1862 academic year* (1861). Kharkov: In the University Printing House).
- Обозрение преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1862–1863 учебный год* (1862). Харьков: В Университетской типографии

- (*Review of Teaching Subjects at the Imperial Kharkov University for the 1862–1863 academic year* (1862). Kharkov: In the University Printing House).
- Отчет о съезде преподавателей русского языка в уездных училищах Курской дирекции в конце ноября и начале декабря 1865 г., составленный профессором Императорского Харьковского университета Н. А. Лавровским. (1866). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 16*, прибавл. (Report on the Congress of Teachers of Russian Language in the County Schools of Kursk Directorate in Late November and Early December 1865, compiled by Professor of Imperial Kharkov University N. A. Lavrovskij (1866). *Circular for Kharkov Educational District, 16*, added).
- Отчет по Императорскому Харьковскому университету за 1862 год (1863). *Журнал Министерства народного просвещения, 120* (2), 142-170 (Report on Imperial Kharkov University in 1862 (1863). *Journal of the Ministry of Public Education, 120* (2), 142-170).
- Прощальный циркуляр по Харьковскому учебному округу бывшего попечителя его генерал-лейтенанта Левшина (1863). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 3*, прибавл. 2 (The Farewell Circular for Kharkov Educational District of the Former Trustee of Lieutenant General Levshin (1863). *Circular for Kharkov Educational District, 3*, added. 2).
- Сухомлинська, О. (2003). *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ: А.П.Н. (Sukhomlynska, O. (2003). *The Historical and Pedagogical Process. New Approaches to Common Problems*. Kyiv: A.P.N.).
- Съезд преподавателей русского языка и словесности в гимназиях Харьковского учебного округа, бывший в Харькове 06–16 января 1867 года (1867). *Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 8*, прибавл. (The Congress of Teachers of Russian Language and Literature in Gymnasiums of Kharkov Educational District, which was held in Kharkov on January 06–16, 1867 (1867). *Circular for Kharkov Educational District, 8*, added).
- Фарбак, Т. (2013). Науково-викладацька діяльність М. Лавровського у вищих навчальних закладах України (1852–1882). *Педагогічні науки, 1*, 133–137 (Farbak, T. (2013). M. Lavrovskiy's Scientific and Pedagogical Activity at Higher Educational Institutions of Ukraine (1852–1882). *Pedagogical Sciences, 1*, 133-137).
- Фарбак, Т. М. (2010). Історія становлення Харківського університету в наукових працях М. О. Лавровського. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 21. Історико-педагогічні студії, 3*, 93-98 (Farbak, T. M. (2010). History of Establishment of Kharkiv University in Scientific Works of M. O. Lavrovskiy. *Scientific Journal of National Pedagogical Drahomanov University. Series 21. Historical and Pedagogical Studies, 3*, 93-98).
- Фарбак, Т. (2014). Особистість М. О. Лавровського в освітньому просторі Харківського університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 1-2*, 103-107 (Farbak, T. (2014). The Personality of Lavrovskiy M. O. in the Educational Processes of Kharkiv University. *Continuing Professional Education: Theory and Practice, 1-2*, 103-107).
- Юрченко, Л. П. (1981). *Развитие педагогики высшей школы в Харьковском университете (1805–1861)* (дисс. ... канд. пед. наук: 13. 00.01). Харьков (Yurchenko, L. P. (1981). *Development of Higher Education Pedagogy at Kharkov University (1805–1861)* (PhD thesis). Kharkov).

РЕЗЮМЕ

Балацинова Алла. Деятельность Николая Алексеевича Лавровского как члена совета при попечителе Харьковского учебного округа.

В статье на основе анализа законодательных и нормативных документов, протоколов заседаний совета при попечителе Харьковского учебного округа, служебной переписки попечителя учебного округа с должностными лицами Министерства народного образования, отчетов Харьковского университета, статей и рецензий Н. Лавровского, опубликованных в «Журнале Министерства народного просвещения» и «Циркуляре по Харьковскому учебному округу», охарактеризованы содержание и направления деятельности ученого как члена совета при попечителе Харьковского учебного округа (1860–1874).

Ключевые слова: деятельность, Харьковский учебный округ, Харьковский университет, совет при попечителе учебного округа, педагогические курсы, педагогический комитет, учебно-методическая литература, педагогические съезды.

SUMMARY

Balatsynova Alla. The work of Mykola Oleksiiovych Lavrovskiy as a member of the Board of Trustees of Kharkiv Educational District.

The article is based on the study of legislative and regulatory documents, records of the meetings of the board of trustees of Kharkiv educational district, official correspondence of trustees of the educational district with officials of the Ministry of Public Education, reports of Kharkiv University, articles and reviews of M. Lavrovskiy published in the Journal of the Ministry of Public Education and the Circular for Kharkiv Educational District. The article depicts work directions of the scientist as a member of the board of trustees of Kharkiv educational district (1860–1874). We used such research methods as general scientific ones (analysis, synthesis, comparison, systematization, classification, generalization) and special ones (biographical and retrospective ones).

It is specified that M. Lavrovskiy began his teaching career at Kharkiv University in February 1853 at the Department of Pedagogy. In November 1858, the scientist took the chair at the Department of Russian Literature. Along with teaching at this department, M. Lavrovskiy continued to give lectures at the vacant Department of Pedagogy until the 1861/1862 academic year.

It is identified that he was elected to the board of trustees of Kharkiv educational district by the university council in 1860 as a professor of pedagogy because of organization of two-year pedagogical courses for teachers of secondary educational institutions, which were controlled mostly by the board of trustees of the educational district. After their liquidation in 1867, he was elected to the board as a professor of Russian language and literature.

It is found that as a member of the board of trustees of Kharkiv educational district M. Lavrovskiy took an active part in considering educational issues of the district such as: the establishment and closure of public and private education institutions; discussion of proposals and taking the necessary measures to improve the educational work in secondary and lower education institutions of the district; examination of educational and methodological literature, its recommendation for using in education institutions of the district; management of pedagogical courses; examination of annual reports and results of inspections of secondary and lower education institutions of the district, etc. His great authority among other members of the board is shown by the fact that most of his proposals on various issues were taken by the board of trustees of the educational district as a basis for its decisions.

It is identified that the most intensive and productive work of M. Lavrovskiy as a member of the board of trustees of Kharkiv educational district was during 1860–1867, when he was the head of candidates for a Pedagogy teacher position at pedagogical courses, and

when he headed the pedagogical committee at the board and the pedagogical library of pedagogical courses. It was during these years that the scientist also initiated pedagogical discussions at secondary and lower education institutions of the district and pedagogical congresses, published articles "On Inspection of Lower Education Institutions by School Principals" (1861), "On Pedagogical Discussions in County Schools" (1861), and "Review of Teachers' Congresses in 1862 in Kharkiv Educational District" (1863). They all appeared due to his implementation of the instructions of the trustee of the educational district.

Key words: work, Kharkiv educational district, Kharkiv University, board of trustees of the educational district, pedagogical courses, pedagogical committee, educational and methodological literature, pedagogical congresses.

УДК 378.091.2(477)«19/20»

Ярослава Дудко

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID 0000-0001-6452-1348

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/479-490

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті подано результати історико-педагогічного дослідження проблеми організації психолого-педагогічних умов управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) відповідно до встановлених етапів: I етап (1958-1990 рр.) – етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України; II етап (1991-2013 рр.) – етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у вищих навчальних закладах України; III етап (з 2014 р. по сьогодні) – етап стабілізації процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України. Визначено пріоритетні напрями забезпечення психолого-педагогічних умов управління виховною роботою в сучасних закладах вищої педагогічної освіти України.

Ключові слова: *виховна робота, вищий педагогічний навчальний заклад, педагогічний досвід, управління, учитель.*

Постановка проблеми. Питання модернізації сучасної вищої школи є актуальним та першочерговим для розвитку освітньої справи в нашій країні. Адже входження України в світовий освітній простір, євроінтеграційні процеси, розвиток ринкових відносин, активізація інноваційних освітніх процесів є головними соціально-економічними чинниками, що вимагають кординальних змін у національній системі вищої педагогічної освіти України загалом та процесі виховання майбутнього вчителя для Нової української школи зокрема.

Пріоритетні завдання щодо вдосконалення процесу формування висококваліфікованого вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах подано в низці документів: Законі України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1.07.2014 р., Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-